

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF POLITICS, ECONOMICS AND MANAGEMENT

January 2018, Vol:6, Issue:1

Ocak 2018, Cilt:6, Sayı:1

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

Journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? *How literate the Theology Students in Islamic Finance?*

Arş. Gör. Muhammed Emin DURMUŞ

Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü, muhammeddurmus@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, fyoglu@sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Makale Geçmişi:

Geliş: 15 Ekim 2017
Düzeltilme Geliş: 18 Kasım 2017
Kabul: 20 Aralık 2017

Anahtar Kelimeler:

Finansal okuryazarlık, İlahiyat, İslami Finans

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

Finansal okuryazarlık oranı düşük olan bireyler genellikle finansal sisteme dâhil olma konusunda çekingen davranmaktadırlar. Bu açıdan bireylerin finansal okuryazarlığının artırılması finansal sistemin büyümesi ve gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada İlahiyat öğrencilerinin finansal okuryazarlık ve İslami finans okuryazarlık seviyeleri tespit edilmesi amacıyla sosyal bilimlerde en sık kullanılan yöntemlerden biri olan anket yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler analiz edildiğinde İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin bir hayli düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received 15 Eylül 2017
Received in revised form 18 Kasım 2017
Accepted 20 Aralık 2017

Keywords:

Financial Literacy, Theology Students, Islamic Finance

© 2018 PESA All rights reserved

Individuals with low financial literacy rates often behave timidly to be involved in the financial system. In this respect, increasing the financial literacy level of the individuals is important for the growth and development of the financial system. In this study, the survey method, which is one of the most frequently used methods in social sciences, was used to determine the levels of financial literacy and Islamic financial literacy of the theology (Islamic studies) students. When the obtained data are analysed, it is concluded that Islamic financial literacy levels of the students of Theology are quite low.

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık ile finansal sektörün büyümesi ve gelişmesi arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğu, finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin ekonomiye finans sektörüne daha bilinçli ve aktif bir şekilde dâhil olduğu ve bilinçli bireylerin de ekonominin ve finans sektörünün gelişmesine katkı sağladığı belirtilebilir. Bu çalışmada Sakarya Üniversitesi'nde okuyan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin konvansiyonel (geleneksel) finans ve İslami finans okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada örneklem olarak Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri seçilmiştir. İslam dininin faizi kesin bir şekilde yasaklaması göz önünde bulundurulduğunda dindar bireylerin ticari faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için faizsiz bankalar özelinde İslami finansı bilmeleri elzemdir. Bu çalışmada Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin seçilmesinin sebebi bu öğrencilerin İslami finans sisteminin müşterileri veya potansiyel müşterileri olmalarıdır.

Sakarya Üniversitesi 2016 yılı verilerine göre İlahiyat fakültesinde örgün ve ilitam olmak üzere 3467 öğrenci eğitim görmektedir. Bu öğrencilerin 2490 tanesi bayan, 977 tanesi ise erkek öğrencidir. Çalışmanın ana kütlesi Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitim gören hazırlık, lisans ve ilitam programlarında okuyan 269 öğrencidir. Ancak çalışmanın ana kütlesi olan öğrencilerin hepsine ulaşmak mümkün olmadığı için "kolayda örnekleme" yöntemi ile her hangi bir olasılık hesabı gözetilmeden örnek kitle oluşturulmuştur. Kolayda örnekleme ana kütlelerin tamamına ulaşılmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılan, hızlı ve maliyetsiz bir yöntem olup sıkça kullanılmaktadır.

Bu çalışmada sosyal bilimlerde en fazla kullanılan tekniklerden biri olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket formunda öğrencilerin konvansiyonel ve İslami finans okuryazarlığını ortaya çıkaracak nitelikli sorulara yer verilmiştir. Ayrıca demografik bilgilere yönelik sorular da ankette yer almaktadır. Anketten elde edilen veriler SPSS programı vasıtasıyla analize tabi tutulmuş ve sonuçlar grafik ve tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

"İlahiyat öğrencileri İslami finans okuryazarı mıdır?" sorusu bu çalışmanın araştırma sorusudur. Bir kişinin her hangi bir konu hakkındaki okuryazarlığının tespit edilmesi o kişiye konu ile alakalı en temel şeyler hakkında sorular sorularak kişinin verdiği cevapların değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkarılabilir. Bu anlamda bu çalışmada kişilerin İslami finans okuryazarlığının tespit edilebilmesi için hem genel finans hem de İslami finans ile ilgili en temel kavramlardan haberdar olması başlangıç noktası olarak alınmıştır. Bu araştırmada İslami finansın yani katılım bankacılığının ve tekaful sigortacılığının faizsiz ve tamamen İslami prensiplere uygun çalışan kurumlar oldukları kabul edilmiştir.

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ders programı incelendiğinde islam ekonomisi ve finansı ile katılım bankacılığı gibi herhangi bir zorunlu ders olmadığı görülmüştür. İlahiyat öğrencilerinin ders müfredatlarında islam ekonomisi ve finansı ile katılım bankacılığı gibi derslerin bulunmaması dolayısıyla bu çalışmanın temel hipotezi ise **"İlahiyat öğrencileri İslami finans okuryazarı değildir."** şeklinde kabul edilmiştir.

- H₁: İlahiyat öğrencilerinin temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi düşüktür.
- H₂: İlahiyat öğrencilerinin İslami finansın temel prensipleri hakkındaki bilgi düzeyi düşüktür.
- H₃: İlahiyat öğrencilerinin katılım bankacılığı bilgi düzeyi düşüktür.
- H₄: İlahiyat öğrencilerinin İslami finans ürünleri hakkındaki bilgi düzeyi düşüktür.
- H₅: İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir (ders, seminer, konferans, kongre vb.) etkinliğe katılan öğrencilerin İslami finans okuryazarlık seviyesi daha yüksektir.

Dört bölümden oluşan araştırmanın ilk bölümünde finansal okuryazarlık kavramının tanımı ve İslami finansın ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. İkinci bölümünde finansal okuryazarlığın önemi hakkında birtakım açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümünde finansal okuryazarlık ile ilgili ampirik çalışmalardan bazılarına ve sonuçlarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümünde ilahiyat öğrencilerinin

İslami finans okuryazarlıklarıyla ilgili anket çalışmasının sonuçları analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde edilen bulguların genel değerlendirmesi yapılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Finansal okuryazarlık kavramı hakkında pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar genellikle; kişisel finans yönetimi kabiliyeti, finansal kavram bilgisi, finansal kavramlar hakkında konuşabilme yeteneği, uygun finansal karar verebilme kabiliyeti ve gelecek finansal ihtiyaçlar için etkin planlama yapabilme becerisi olarak beş kategoride sınıflandırılmaktadır (Remund, 2010: 279 akt. Elmas ve Yılmaz, 118).

Ekonomik İşbirliği ve Finansal Örgütü (OECD), finansal okuryazarlığı; *“finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahını artırma sürecidir.”* şeklinde tanımlamaktadır.

Finansal okuryazarlık ile finansal sektörün büyümesi ve gelişmesi arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğu, finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin ekonomiye finans sektörüne daha bilinçli ve aktif bir şekilde dâhil olduğu ve bilinçli bireylerin de ekonominin ve finans sektörünün gelişmesine katkı sağladığı belirtilebilir.

Günümüzde bireyler hayatları boyunca çeşitli kararlar almaktadırlar. Bu kararlardan birisi de bireylerin ekonomik anlamda geleceklerini şekillendiren finansal kararlardır. Şu bir gerçektir ki toplumdaki küçük büyük herkes bir takım finansal kararlar almaktadır. Ancak burada önemli olan bu kararları alırken doğru ve bilinçli hareket etmektir. Doğru ve bilinçli kararlar almak tecrübeyle olduğu kadar eğitimle de ilişkili bir durumdur. Bundan dolayı kişilerin finansal okuryazarlığının tespit edilmesi ve elde edilen sonuçlara göre bireylere eğitim verilmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur (Öztürk ve Demir 2015, 114). Bireylerin finansal kaynaklarını doğru bir şekilde kullanmaları, geleceklerini şekillendirmek için tasarruf yapmaları veya birikimlerini atıl tutmak yerine yatırıma dönüştürmeleri devletlerin de arzu ettiği bir durumdur. Bu sebeple devletler de bireylerin yatırım yapmak veya tasarruf etmelerini sağlamak için bir takım çalışmalar yapmakta ve bu bireylere teşvikler vermektedir.

Finansal hizmetlerin mevcut olması ve bireylerin bu hizmetlere kolayca ulaşması, onun her zaman finans sektörüne dâhil olacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim günümüzde hâkim olan ekonomi anlayışı Batı tarafından geliştirildiği için İslami prensiplere uygun olmayan ve genellikle faize dayalı bir yapıya sahiptir. Bu durum inancı gereği bazı bireylerin finansal sektörden imkân ölçüsünde uzak durmasına, tasarruflarını sistemden uzak tutmasına ve birikimlerini bu sisteme dâhil olmadan yatırıma dönüştürme çabası içinde olmasına sebep olmaktadır. İşte tam bu noktada dini sebeplerden dolayı finansal sektörden uzak duran kişilerin sisteme dâhil olmalarını sağlayacak ve onların hassasiyetlerine dikkat ederek hizmet verecek İslami finans devreye girmektedir.

Asutay, İslam ekonomisinin amacı ve dayandığı kaynakları şu şekilde açıklamaktadır;

“İslam ekonomi paradigması, İslami bir düzende emredildiği gibi kendi belirgin değerleri, normları, kuralları ve kurumlarıyla ve siyasal olarak amaçlı sistem anlayışıyla birlikte, ekonominin bir İslami sistemini yaratmayı amaçlamaktadır. Başka bir deyişle, İslam ekonomisi, onun ontolojik ve epistemolojik kaynaklarının dayandığı Kur'an ve Sünnet'le birlikte bir dünya düzeni kurmayı amaçlar. Bu kaynaklar onun ekonomik değer sistemini, ekonominin operasyonel ayağını ve ekonomiyi, bunun yanında Müslüman bireyin finansal davranış normlarını tanımlar.” (Asutay 2014, 146)

Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere İslam ekonomisi ve finansının temeli Kur'an ve Sünnet'e dayanmakta ve İslami finans bu kaynaklarda yer alan kurallara göre bireylere hizmet sunmaktadır.

Konvansiyonel (geleneksel) finans sistemine dâhil olmaktan uzak duran bireyler için bir çıkış yolu olan İslami finansın ilk uygulamaları İslam dininin ilk zamanlarına kadar uzanmakla beraber modern bir sektör olarak uluslararası arenada boy göstermesi çok yenidir (Akten 2013, 5). İlk olarak İslami finans düşüncesi, 1950'li yıllarda Hindistan'daki Müslümanların, Müslüman ülkelerin Batı karşısında geri kalmışlığına çare olarak İslami esaslara geri dönülmesi ve İslam'a özgü bir iktisadi sistem

oluşturulmasının gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Ancak faizsiz finans kurumunun ilk örneği Ahmet en-Neccar tarafından 1963 yılında (Zerka ve En-Neccar 2011, 26) Mısır'ın Mit Ghamr kasabasında, Almanya'daki tasarruf fonları örnek alınarak kurulmuştur. Fakat bu finans kurumu çok uzun süreli olmamış, dönemin iktidarı tarafından faizli bankaya dönüştürülmüştür.

1970'li yıllardaki petrol fiyatlarındaki artış, Körfez ülkelerinin petrol ihracından elde ettikleri gelirleri artırmıştır. Petrol gelirleri sebebiyle cari fazlası olan körfez ülkelerinin bu fazlalıkları yatıracak yerler araması İslami finansın hızlı bir şekilde gelişmesini ve dünyaya yayılmasını sağlamıştır. Bu arayışlar neticesinde 1975 yılında Dubai'de Dubai İslam Bankası, Cidde'de ise tam donanımlı İslam Kalkınma Bankası kurulmuş ve faaliyete başlamıştır (Akin 1986, 114). Türkiye'de ise 1980'den itibaren İslami finans konuşulmaya başlanmış ve o günden bu güne önemli bir gelişme sağlanmıştır. İlk olarak 1985 yılında Özel Finans Kurumu adı altında kurulan faizsiz kuruluşlar 1999 yılında Türk Bankacılık kanunu kapsamına alınmış ve banka statüsüne geçmişlerdir. 2005 yılında Özel Finans Kurumları isim değişikliğine gitmişler ve Katılım bankası adını almışlardır (Özsoy 2012, 83-84; Tunç 2010, 177-86).

Finansal okuryazarlık kavramı özellikle ekonomik buhran ve kriz dönemlerinde gündeme gelmektedir. Nitekim 2008'de Amerika merkezli emlak krizi bu kavramı yeniden gündeme taşımıştır. Son yıllarda yaşanmış olan en büyük krizlerden biri olan bu krizden sonra reel faaliyetlere dayanan İslami finans söylemi bütün dünyada dillendirilmeye başlanmıştır. Bu durum İslami finans için kendini gösterme ve dünya çapında önemli bir gelişme gösterme açısından büyük bir fırsat oluşturmuştur. (Er, Mutlu, ve Şahin 2015:9).

2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında dünya ekonomi düzeninde özellikle de finans sektöründe önemli gelişmeler ve süratli dönüşümler yaşanmıştır. 1970'lerin başında Bretton-Woods sisteminin çökmesi ve buna bağlı olarak sabit döviz kuru politikalarına son verilmesi ile finansal piyasaların küreselleşmesinin ve uluslararası finansal piyasalardaki rekabetin artmasının önu açılmıştır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin önemli bir gelişme kat etmesi sonucunda malların fiyatları ve mahiyetleri hakkındaki bilgiler daha şeffaf hale gelmiş ve sermaye maliyetleri önemli ölçüde düşmüştür. Dış ticaretteki liberalleşme politikalarını sermaye hareketlerindeki liberalleşme takip etmiş bunun akabinde uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki birtakım engeller kaldırılarak sermayenin serbestçe dolaşmasına imkan tanınmıştır (Yılmaz ve Tuncay, 2012, 345).

Finansal liberalizasyonla birlikte hem Dünya'da hem de Türkiye'de finansal araçlarla kolayca işlem yapma olanağı doğmuştur. Herkesin finansal araçları kolayca kullanabilmesi imkanının ortaya çıkmasından sonra finansal araçlar çeşitlenmiş ve bunun tabii sonucu olarak finansal sitem daha karmaşık bir hale gelmiştir. Ekonomistlerin bile kolayca yatırım kararı alamadıkları böyle geniş ve karmaşık bir sistemde finansal okuryazarlığı olmayan veya düşük olan bireylerin etkin ve doğru yatırım yapmaları çok mümkün gözükmemektedir. Finans sektörü bireylerin günlük ihtiyaçlarını gidermek üzere yaptıkları alışverişten, emeklilik için yaptıkları tasarruflara kadar farklı amaçlara hizmet eden geniş bir sektördür (Bayram, 2014, 106). Bireylerin günlük yaşamda yaptıkları alışverişlerde nasıl ödeme yapacakları, hangi yöntemle ödemenin daha rasyonel olacağı, kredi kartını nerede kullanacakları, nasıl ve ne kadar tasarruf yapacakları, bu tasarrufları en etkin şekilde nasıl yatırıma dönüştürecekleri, en uygun krediyi nerelerden alacakları ve bunu nasıl geri ödeyecekleri, borsada nasıl işlem yapacakları, faturalarını en kolay nasıl ödeyecekleri, internet bankacılığını nasıl kullanacakları, borsada nasıl işlem yapacakları vb. gibi günlük hayatta sürekli karşılaşılan meseleler finansal okuryazarlığın önemini daha da artırmaktadır.

Finansal piyasaların gelişmesiyle birlikte bu sistemin daha karmaşık bir hale gelmesi sonucunda finansal okuryazarlığın önemini daha da artırmıştır. Nitekim böyle bir piyasada finansal karar alacak olan yatırımcıların okuryazarlığının düşük olması daha fazla risk almalarına yol açacaktır. Bilinçsiz bir şekilde yatırım yapmanın bazen getirisi olsa da çoğu zaman kişilerin zarara uğramasına yol açacağı ve bu kişilerin sayısının fazla olmasının da makro anlamda ekonomiyi olumsuz etkileyeceği malumdur.

Finansal okuryazarlığın toplumun finansal olarak bilinçlenmesi ve tasarruf alışkanlıklarının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı için bütün dünyanın gündemindedir. Nitekim finansal okuryazarlığın yüksek

olduğu ülkelerde tasarrufların ve birikim oranlarının arttığı görülmektedir (Alkaya & Yağlı, 2015, 586). Finansal sistemin tasarruf ve birikimlerin etkin bir şekilde yatırımlara yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Finansal sistemdeki araçlar tasarruf sahiplerinin birikimlerini çeşitli portföylere kanalize ederek daha etkin ve daha az riskli yatırımlar yapmalarını sağlamaktadırlar. Finansal bilgi ve eğitim, yatırımcıların risk algılarını ve buna bağlı olarak tasarruf kararlarını etkilemektedir. Dolayısıyla, bir kişinin finansal okuryazarlık seviyesi, bireyin kendi hedefleri doğrultusunda tasarruf kararı almasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte yatırımcının finansal okuryazarlığı arttıkça portföy yöneticilerine ve yatırım danışmanlarına duyacağı ihtiyaç azalacak, kendi kararlarını kendisi alabilecektir (Eskici, 2014, 33–36).

Finansal okuryazarlık her birey kadar üniversite öğrencileri için de önemli bir kavramdır. Nitekim üniversite öğrencileri de kaldıkları konutların faturalarını banka aracılığı ile ödemekte, kredi kartı kullanmakta, harç ödemelerini ATM veya internet bankacılığı ile yapmakta, seyahat veya sağlık sigortası yaptırmakta, öğrenimini devam ettirebilmek için öğrenim kredisi almaktadır. Bütün bu işlemlerin finans sektörünün kapsamında olduğu aşikardır. Yani bütün bu işlemler için öğrenciler finansal kararlar almakta ve bu kararları uygulamaktadırlar. Üstelik bu genç bireylerin önlerinde planlamaları gereken uzun bir hayat bulunmaktadır. Bu planı da en iyi ve doğru bir şekilde yapabilmeleri için de elbette finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. (Temizel & Bayram, 2011, 84).

3. Ampirik Literatür Araştırması

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de finansal okuryazarlık ile ilgili yapılmış çalışmalarında bazılarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde çeşitli örneklem üzerinde anket çalışması yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda örneklem olarak en fazla üniversite öğrencilerinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra akademik ve idari personel, çeşitli iş kolları çalışanları ve hane halkı gibi pek çok farklı örneklem üzerine de akademik çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 1: Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ile İlgili Çalışmalardan Bazıları

Yazarlar	Başlık	Kapsam ve Örneklem	Sonuç
(Er, Mutlu, ve Şahin 2015)	Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma	326 İİBF ve İlahiyat Fakültesi öğrencisi üzerine	Yapılan anket çalışmasında öğrencilerin genel olarak finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu, ancak İlahiyat öğrencilerinin İslami finans bilgi düzeylerinin İİBF öğrencilerine nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
(Şamiloğlu Kahraman, Ve Bağcı 2016)	Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama	200 İşletme ve diğer fakülte öğrencileri üzerine	Çalışmada işletme öğrencilerinin diğer bölümlerdeki öğrencilere nazaran, erkek öğrencilerin bayanlara nazaran finansal okuryazarlık oranı daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca ailelerin de öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri üzerinde etkili oldukları tespit edilmiştir.
(Dilek, Küçük ve Eleren 2016)	Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı	Farklı fakülte ve MYO da okuyan 428 öğrenci üzerine	Katılımcıların sorulara orta ve yüksek değerli cevaplar vermeleri ekonomi okuryazarlıklarının yeterli olduğu ve İİBF öğrencilerinin diğerlerine göre kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
(Elmas ve Yılmaz 2016)	Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma	İşletme Bölümü 4. Sınıf öğrencilerden 80’i üzerine	Çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık oranının düşük olduğu, bayan ve erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
(H. Çam ve Çam 2016)	Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma	Doğu Karadeniz’de çeşitli iş kollarında çalışan 546 kişi üzerine	Çalışmadan elde edilen sonuca göre finansal tutum ve davranışların mobil bankacılık kullanımında etkisi bulunmamaktadır.
(Biçer ve Altan 2016)	Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi	Finansal Okuryazarlık eğitimi verilen bir fakültedeki 335 öğrenci üzerine	Elde edilen sonuçlara göre cinsiyet ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Finansal eğitim alan öğrencilerin almayanlara göre okuryazarlık algıları daha yüksektir. Öğrencilerin

			okudukları bölümler ve sınıflar algı düzeyini etkilemektedir.
(Coşkun 2016)	Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma	Celal Bayar Üniversitesi Ahmetli MYO'dan 336 öğrenci üzerine	Çalışmada, Bankacılık ve Sigortacılık, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, İnsan Kaynakları bölümlerinde okuyan ön lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin % 49,6 gibi düşük bir oranda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
(Temizel ve Bayram 2011)	Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma	433 İİBF öğrencisi üzerine	Çalışmada, öğrencilerin finansal gelişmeleri genellikle tv ve netten takip ettikleri, finansal durumlarını yönetmede kendilerini başarılı buldukları ve ailenin finansal durumlarını yönetmede etkili oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.
(Gutnu ve Cihangir 2015)	Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerine Bir Araştırma	144 akademik ve idari personel üzerine	Çalışmadan elde edilen sonuçlara Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personelinin finansal okuryazarlık düzeyi yüksektir.
(Ünal, Düğger, ve Söylemez 2015)	Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı MYO Örneği	Tavşanlı MYO'da okuyan ve kredi kartı kullanan 125 öğrenci üzerin	Çalışmadan elde edilen sonuca göre ekonomik okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler kredi kartını daha rasyonel kullanmaktadırlar. Bununla beraber genel ekonomi bilgisi ve toplumsal ekonomik yansımaların kredi kartının rasyonel kullanımı üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
(Çam ve Barut 2015)	Finansal Okuryazarlık Düzeyi Ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	Faal olarak eğitimini sürdüren 3520 öğrenci üzerine	Çalışmadan elde edilen sonuca göre öğrencilerin genel olarak finansal okuryazarlık düzeyleri çok düşüktür.
(Kılıç, Ata, ve Seyrek 2015)	Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma	Gaziantep Üniversitesindeki 12 farklı fakülteden 480 öğrenci üzerine	Çalışmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık genel başarı düzeyinin %48 olduğu ve erkek öğrencilerin bayan öğrencilere nazaran finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
(F. Er vd. 2014)	Lisans eğitim programlarının finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin araştırılması: Türkiye örneği	5 farklı üniversitede İİBF ve Mühendislik fakültelerinde okuyan 824 öğrenci üzerine	Anket sonucuna göre öğrencilerin %31,7'sinin yüksek, %30,1' inin orta, %16 sının ise düşük finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, eğitim alanları ile okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
(Ergün, Şahin ve Ergin 2014).	Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma	İİBF'de okuyan 275 öğrenci üzerine	Çalışmanın sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin temel düzeyde olduğu, not ortalaması, sınıf ve ailenin eğitim durumu etkenlerinin finansal okuryazarlık kavramıyla ilişkisiz olduğu tespit edilmiştir.
(Alkaya ve Yağlı 2015)	Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni. İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama	İİBF'de okuyan 185 öğrenci üzerine	Çalışmanın sonucunda finansal tutum ve finansal davranışın birbiriyle ilişkili olduğu, genel olarak öğrencilerin olumlu finansal tutum ve davranış sergiledikleri ancak finansal okuryazarlık düzeylerinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir.
(Öztürk ve Demir 2015)	Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama	325 akademik personel üzerine	Ankete katılan akademik personelin %82,8'inin finansal durumunu yönetmede orta ve ileri düzeyde başarılı oldukları yani araştırmanın hedef kütlesinin finansal okuryazar oldukları tespit edilmiştir.

4. Bulgular

İlahiyat fakültesi lisans ve ilitam öğrencilerinin İslami finans okuryazarlığı bilgi düzeylerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada toplam 269 öğrenciye anket uygulanmıştır.

4.1 Demografik Göstergeler

Sakarya Üniversitesi 2016 yılı verilerine göre İlahiyat fakültesinde örgün ve ilitam olmak üzere 3467 öğrenci eğitim görmüştür. Bu öğrencilerin 2490'u bayan, 977'si ise erkek öğrencidir.

Ankete katılan ilahiyat öğrencilerinin %22,7'si erkek, %77,3'ü ise bayandır. Buradan hareketle ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı ile ilahiyat fakültesinde okuyan bütün öğrencilerin cinsiyet dağılımının hemen hemen paralel olduğunu söylemek mümkündür.

Ankete katılan İlahiyat öğrencilerinin % 20,8'i 17-20 yaş arası, % 29,4'ü 21-23 yaş arası, % 14,1'i 24-26 yaş arası, % 8,2'si 27-30 yaş arası, % 27,5'i ise 31 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Buradan hareketle katılımcıların yarısından fazlasının 21-23 yaş arası ve 31 yaş ve üzeri yaş gruplarında yer aldığını söylemek mümkündür.

İlitam programı, İlahiyat önlisans derecesine sahip kişilere, ilahiyat lisans düzeyine ulaşabilmeleri için uzaktan eğitim imkânları ile gerekli eğitimi veren programdır. Bu programda genelde sosyal hayata atılmış ve farklı mesleklerde görev yapan kişiler okumaktadır. Bu sebeple ilitam programında okuyan öğrencilerin yaş ortalaması örgün eğitim programında okuyan öğrencilerin yaş ortalamasına nazaran yüksektir. Katılımcıların %27,5'ini teşkil eden 31 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan öğrencilerin neredeyse tamamının ilitam programında okuduklarını söylemek mümkündür.

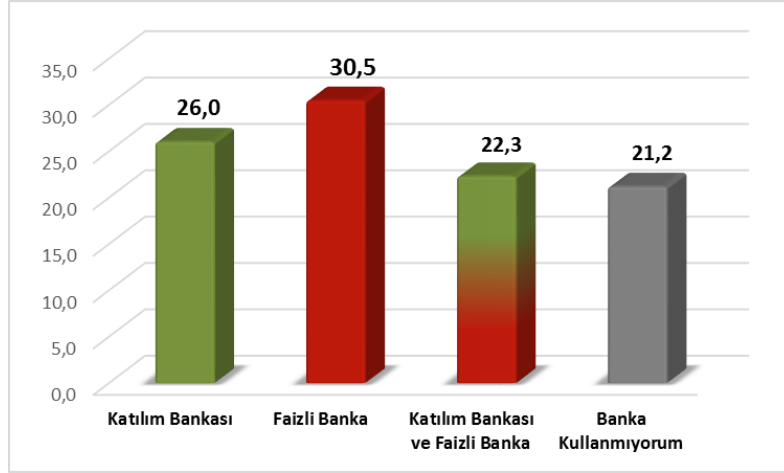
Tablo 2: Demografik Göstergeler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Erkek	61	22,7
Kadın	208	77,3
Toplam	269	100,0
Yaş	Frekans	Yüzde (%)
17-20	56	20,8
21-23	79	29,4
24-26	38	14,1
27-30	22	8,2
31 ve üzeri	74	27,5
Toplam	269	100,0
Sınıf	Frekans	Yüzde (%)
Hazırlık	39	14,5
1. Sınıf	31	11,5
2. Sınıf	35	13,0
3. Sınıf	14	5,2
4. Sınıf	39	14,5
İlitam	111	41,3
Toplam	269	100,0

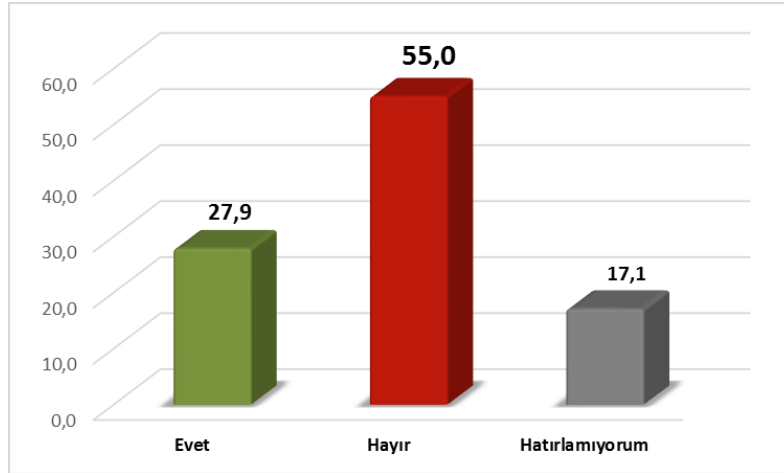
Tablodan anlaşıldığı üzere ankete katılan öğrencilerin %59,7'si örgün eğitim programında okuyan öğrencilerden, %41,3'ü ise ilitam eğitim programında okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan ve 3. Sınıfta okuyan öğrenciler hariç diğer örgün programda okuyan öğrencilerin oranının birbirine yakın olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

4.2. Katılımcıların Finansal Sektör ile İlişisine Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcılara her hangi bir bankada hesaplarının olup olmadığı ve İslami finans ile ilgili her hangi bir etkinliğe katılıp katılmadıkları soruları yöneltildiğinde verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Grafik 1: Her hangi bir bankada hesabınız var mı? Varsa Hangi Tür Banka? (%)

Katılımcılara her hangi bir bankada hesaplarının olup olmadığı sorulduğunda katılımcıların %78,8'inin her hangi bir bankada hesabı olduğu, %21,2'sinin ise banka kullanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %30,5'inin faizli bankada, %26'sının katılım bankasında, %22,3'ünün ise hem katılım hem de faizli bankada hesabı bulunmaktadır. Burada faizli bankada hesabının bulunmasının kişinin faiz ile iştiğal ettiği anlamına gelmediğini hatırlatmak gerekmektedir. Zira öğrencilerin burslarını, çalışanların ise maaşlarını ellerinde olmayan nedenlerden dolayı faizli bankalar vasıtasıyla alıyor olma ihtimali çok yüksektir.

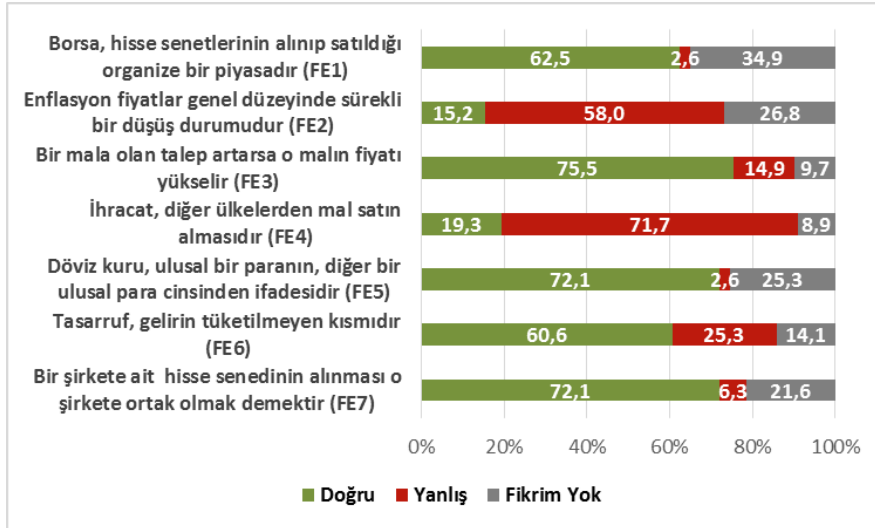
Grafik 2: İslami finans ile ilgili her hangi bir (ders, seminer, konferans, kongre vb.) etkinliğe katıldınız mı?

Katılımcılara daha önce İslami finans ile ilgili her hangi bir etkinliğe katıldınız mı şeklinde bir soru yöneltildiğinde katılımcıların %55'inin hayır, %27,9'unun evet, %17,1'inin hatırlamıyorum şeklinde cevap verdiği grafikten anlaşılmaktadır. Hatırlamıyorum cevabının hayır cevabına daha yakın olduğunu kabul edersek katılımcıların hemen hemen dörtte üçünün İslami finans ile ilgili her hangi bir etkinliğe katılmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.3. Katılımcıların Temel Finans ve Ekonomi Bilgisine Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcılara, temel finans ve ekonomi bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla bir takım ifadeler aktarılmış ve bu ifadelere "Doğru", "Yanlış" ve "Fikrim Yok" seçeneklerinden birini seçerek cevap vermeleri talep edilmiştir.

Grafik 3: Katılımcıların Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi (%)¹

Katılımcılar; FE1 ifadesine %62,5 oranında “Doğru” seçeneğini işaretleyerek, FE2 ifadesine %58 oranında “Yanlış” seçeneğini işaretleyerek, FE3 ifadesine %75,5 oranında “Doğru” seçeneğini işaretleyerek, FE4 ifadesine %71,7 oranında “Yanlış” seçeneğini işaretleyerek, FE5 ifadesine %72,1 oranında “Doğru” seçeneğini işaretleyerek, FE6 ifadesine %60,6 oranında “Doğru” seçeneğini işaretleyerek, FE7 ifadesine ise %72,1 oranında “Doğru” seçeneğini işaretleyerek doğru bir şekilde cevap vermişlerdir. Katılımcılar tarafından temel finans ve ekonomi ile ilgili ifadelerden doğru bir şekilde cevaplananların ortalaması %67,4, yanlış bir şekilde cevaplananların ortalaması ise %12,3’tür. Bu da ilahiyat öğrencilerinin temel finans ve ekonomi bilgi düzeylerinin orta seviyede olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların %34,9 oranıyla FE1 ifadesine, %26,8 oranıyla FE2 ifadesine, %25,3 oranıyla FE5 ifadesine ve %21,6 oranıyla FE7 ifadesine “Fikrim Yok” seçeneğini işaretleyerek cevap vermesi dikkat çekicidir. Zira bu ifadeler fikrim yok şeklinde cevap veren kişilerin oranı diğer ifadelerle nazaran daha yüksektir. Bu da katılımcıların borsa, enflasyon ve döviz kuru hakkında diğerlerine oranla daha az bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

4.4. Katılımcıların İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyine Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcılara, katılım bankalarının sağladıkları finansman neticesinde bankaya anapara üzeri ödenen miktarın mahiyeti, kar paylaşım esasları ve finansman yöntemleri hakkında sorular sorulmuştur. Ayrıca katılımcıların kar zarar hesabı yapma konusunda ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçmek amacıyla bir soru sorulmuştur.

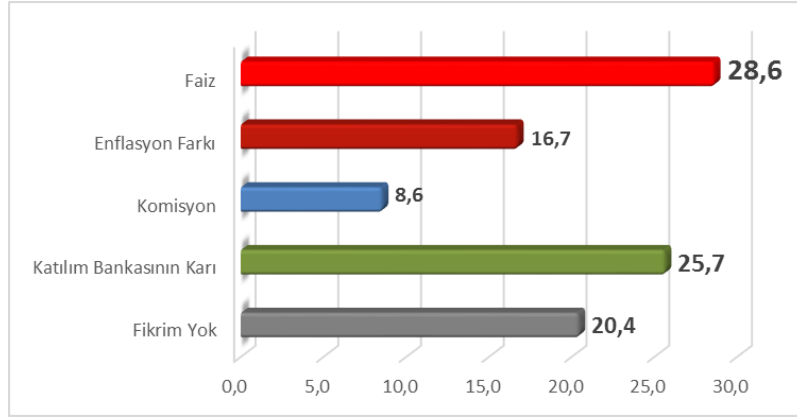
İslami finansı konvansiyonel finanstan ayıran en önemli faktör faizdir. Faiz her hangi bir ticaret neticesinde riske katlanılarak elde edilmeyip önceden belirlenen oranda kesin bir getiridir. Ancak karda ise önceden belirlenmiş kesin bir getiri söz konusu değildir. Faizli bankalar verdikleri kredi neticesinde müşterilerden faiz geliri almaktadırlar. Katılım bankaları İslami prensiplerle çalıştıkları için müşterilerinden faiz talep etmemekte ancak müşterilerinin ihtiyaç duydukları eşyaları veya hizmetleri peşin satın alıp vade farkı ekleyerek vadeli bir şekilde müşterilerine satmaktadırlar. Bu da katılım bankaları ile faizli bankalar arasındaki en temel farklılığı oluşturmaktadır.

Katılımcılara faizli bankalar ile katılım bankaları arasındaki en temel farkı bilip bilmediklerini tespit etmek amacıyla aşağıdaki soru sorulmuştur.

¹ Cronbach Alpha katsayısı 0,776’dır. Bu anlamda katılımcıların temel finans ve ekonomi bilgileriyle ilgili cevaplarının iç tutarlılığa sahip olduğu belirtilebilir.

“S1. Varsayalım ki 50.000 TL’ye katılım bankasından finansman sağlayarak bir araç satın alacaksınız. Bu işlem neticesinde taksitler halinde katılım bankasına 53.000 TL geri ödeyeceksiniz. (dosya masrafı vb. giderler hariç) Anapara üzeri ödeyeceğiniz bu miktarın mahiyeti sizce nedir?”

Grafik 4: İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi S1 (%)

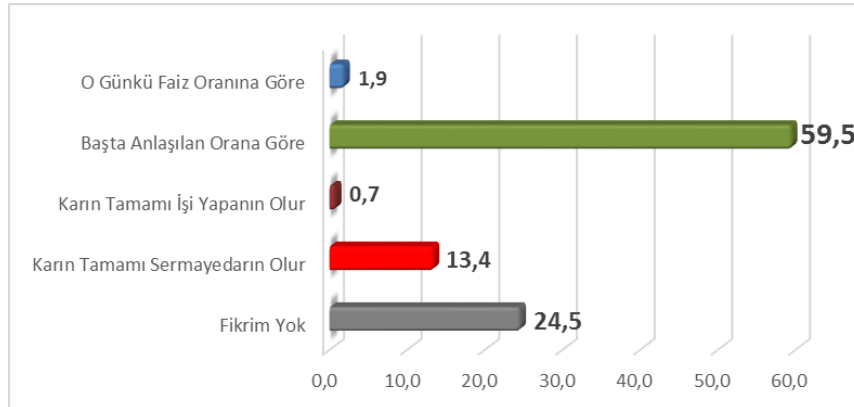

Buna göre katılım bankalarının anapara üzeri aldığı bu miktara katılımcıların %28,6’sı “Faiz”, %25,7’si “Katılım Bankasının Karı”, %20,4’ü “Fikrim Yok”, %16,7’si “Enflasyon Farkı”, %8,6’sı ise “Komisyon” şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların sadece %25,7’sinin soruya “Katılım Bankasının Karı” seçeneğini seçerek doğru cevap vermesi katılımcıların çoğunluğunun katılım bankalarının finansman sağlarken anapara üzeri aldıkları miktarın mahiyetini bilmediklerini göstermektedir. Katılımcıların %28,6’sının “Faiz” şeklinde cevap vermesi ise bu kişilerin katılım bankalarının anapara üzeri aldıkları kar ile faizli bankaların aldıkları faiz arasında her hangi bir fark olmadığını düşündüklerini göstermektedir.

İslami finansın en çok tavsiye ettiği akitlerden biri olan mudarebe akdinde karın nasıl paylaşılacağı ile ilgili katılımcılara şöyle bir soru yöneltilmiştir:

“S2. Düşünün ki 100.000 TL’niz var ve bu parayı yatırımcılık yönü çok kuvvetli olan ancak hiç sermayesi olmayan bir arkadaşınıza mudarebe akdi (bir kişinin sermaye diğer kişinin emek şeklinde ortak olduğu akit) çerçevesinde veriyorsunuz ve bu iş neticesinde kar elde ediyorsunuz. Sizce bu kar taraflar arasında ne şekilde dağıtılır?”

Grafik 5: İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi S2 (%)

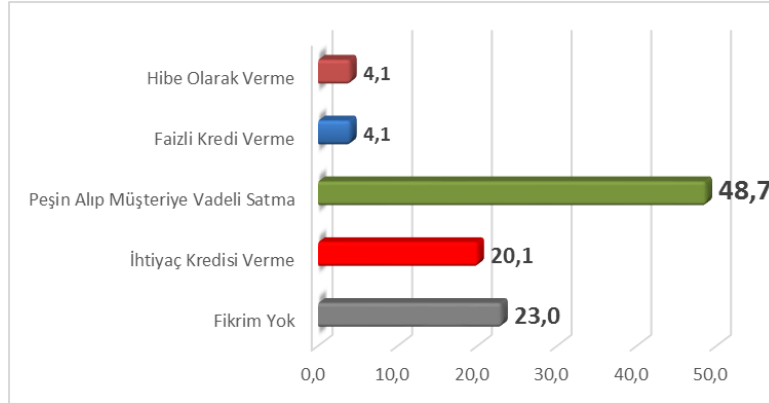

İslami finansın kar paylaşma kriteri hakkında sorulan soruya katılımcıların %59,5’i “Başta anlaşılabilir Orana Göre” seçeneğini seçerek doğru bir şekilde cevap vermişlerdir. Bu sonuç katılımcıların çoğunluğunun mudarebe akdinde karın nasıl paylaşılacağını bildiklerini göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık dörtte biri ise bu soruya “Fikrim Yok” şeklinde cevap vermiştir.

Katılım bankalarının müşterilerinin genel olarak ihtiyaçlarını ne şekilde karşıladıklarının bilinip bilinmediğinin tespitine yönelik katılımcılara şöyle bir soru yöneltilmiştir:

S3. Katılım bankaları her hangi bir mala ihtiyaç duyan ancak malı almaya yeterli parası olmayan müşterisinin ihtiyacını gidermek için sizce aşağıdaki yöntemlerden hangisini uygulamaktadırlar?

Grafik 6: İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi S3 (%)

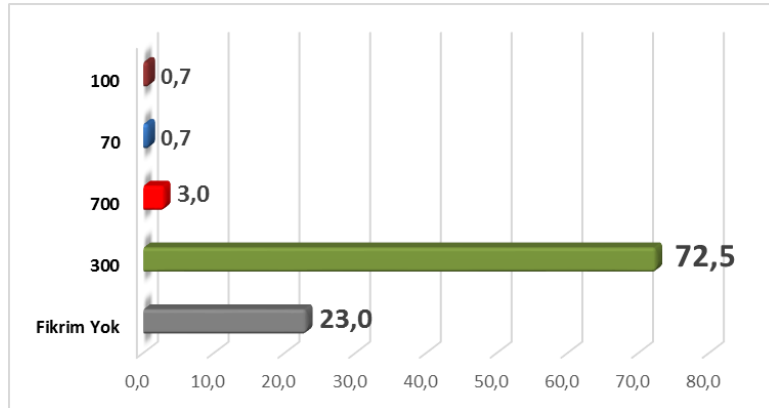

Katılım bankalarının en çok kullandıkları finansman yöntemi bir malın veya hizmetin peşin bedelle alınıp vadeli ve karlı bir şekilde satılması şeklinde tarif edilen murabaha yöntemidir (AAOIFI 2010, 189-190). Murabaha yöntemine dair yöneltilen soruya katılımcıların %48,7'si "Peşin Alıp Müşteriye Vadeli Satma" seçeneğini seçerek doğru cevap vermiştir. Katılımcıların %20,1'inin "İhtiyaç Kredisi Verme", %4,1'inin "Faizli Kredi Verme" şeklinde cevap vermesi dikkat çekicidir. Yani katılımcıların yaklaşık olarak dörtte biri katılım bankalarının müşterilerinin ihtiyaçlarını faizli kredi vererek karşıladıklarını düşünmektedirler. Katılımcıların soruya verdikleri cevaplara bakarak katılım bankalarının işlemleri hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıklarını söylemek mümkündür.

Katılımcılara kar zarar hesabı yapma konusunda ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçmek amacıyla aşağıdaki soru yöneltilmiş ve "100", "70", "700", "300" ve "Fikrim Yok" seçeneklerinden birini seçmeleri talep edilmiştir.

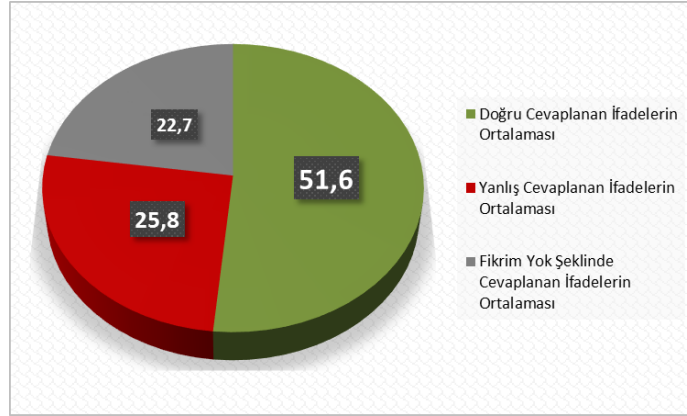
S4. Varsayalım ki girişimci bir arkadaşınızla 10'ar bin lira ortaya koyarak ortak oluyorsunuz. Ancak işi arkadaşınız yürüttüğü için elde edilen karın %30'u sizin, %70'i arkadaşınızın olması konusunda anlaşılıyorsunuz. Bir yıl sonunda 1.000 lira kar elde ederseniz size düşen kar miktarı kaç lira olur?

Grafik 7: İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi S4 (%)

Grafikten de anlaşıldığı üzere katılımcıların %72,5'i kar zarar hesabını doğru bir şekilde hesaplayabilmektedir. Katılımcıların %23'ü "Fikrim Yok" seçeneğini seçerken, %4,4'ü ise soruya diğer seçenekleri seçerek yanlış bir şekilde cevap vermişlerdir.

Grafik 8: Katılımcıların İslami Finans Prensipleri İle İlgili Sorulara Verdikleri Cevapların Ortalaması (%)

Grafikte katılımcıların İslami finans bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla katılım bankalarının sağladıkları finansman neticesinde bankaya anapara üzeri ödenen miktarın mahiyeti, mudarebe akdindeki kar paylaşım esasları, katılım bankalarının en fazla kullandıkları finansman yöntemi olan murabaha akdinin keyfiyeti ve kar-zarar hesaplayabilme kabiliyeti ile ilgili sorulara 4 soruya verdikleri cevapların ortalaması yer almaktadır. Buna göre katılımcıların kendilerine yöneltilen dört sorunun her birine verdikleri doğru cevapların ortalaması %51,6, yanlış cevapların ortalaması %25,8, fikrim yok şeklinde verdikleri cevapların ortalaması ise %22,7'dir.

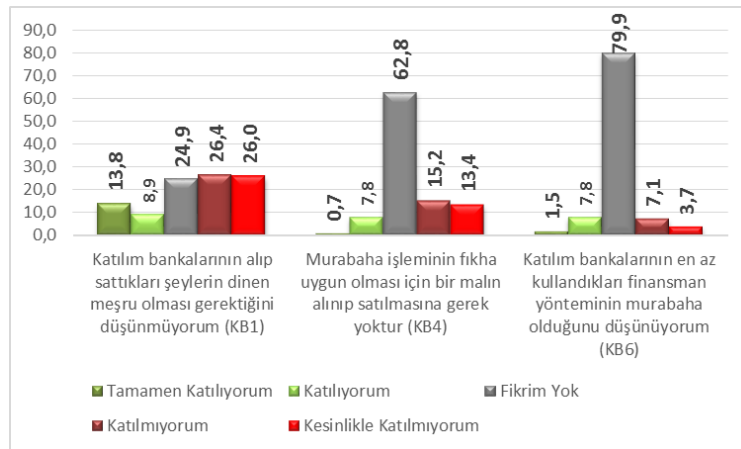
4.5. Katılımcıların Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeylerine Dair Bulgular²

Katılım bankacılığı faizsizlik prensibine göre faaliyet gösteren, bu prensibin dışına çıkmamak suretiyle her türlü bankacılık işlemlerini yapan, kar-zarar esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık, finansal kiralama gibi yöntemlerle fon kullandıran bir bankacılık modelidir (<http://www.bireyselyatirimci.com/katilim-bankaciligi-nedir/>).

Bu bölümde katılımcıların, katılım bankacılığı hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarını ölçmek amacıyla, murabaha, katılım hesapları ve katılım bankalarının Türkiye'deki durumu ile ilgili bir takım sorular sorulmuş ve kendilerinden "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Fikrim Yok", "Katılmıyorum", ve "Kesinlikle Katılmıyorum" seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiştir.

Aşağıdaki grafikte katılımcıların katılım bankacılığında en fazla kullanılan finansman modeli olan murabaha ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar gösterilmektedir.

Grafik 9: Murabaha Finansmanına Dair Bilgi Düzeyi (%)

² Cronbach Alpha katsayısı 0,651'dir. Bu anlamda katılımcıların temel finans ve ekonomi bilgileriyle ilgili cevaplarının iç tutarlılığına sahip olduğu belirtilebilir.

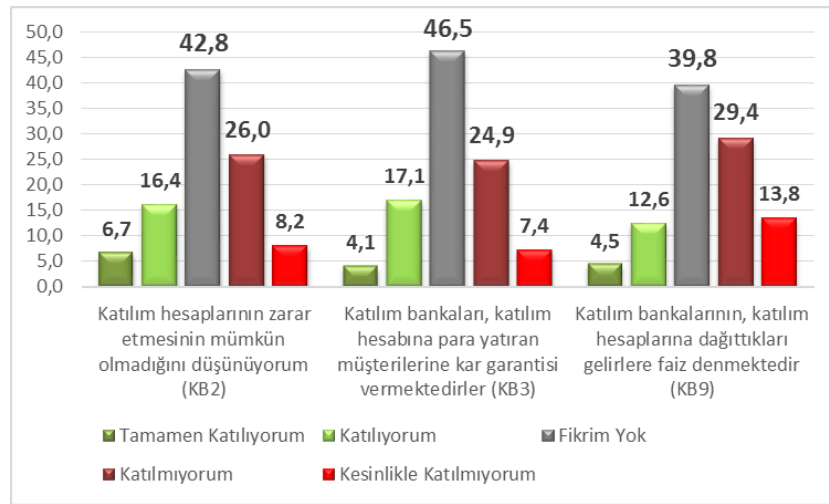
KB1 ifadesine katılımcıların %13,8'i "Tamamen Katılıyorum", %8,9'u "Katılıyorum", %24,9'u "Kararsızım", %26,4'ü "Katılmıyorum" ve %26'sı "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Buradan hareketle katılımcıların %52,4'ünün KB1 ifadesine katılmadığı, %22,7'sinin ise katıldığını söylemek mümkündür. Fikri olmadığını ifade edenlerin oranı ise %24,9'dur.

KB4 ifadesine katılanların oranı %8,5, katılmayanların oranı ise %28,6'dır. Bu ifadeye fikrim yok şeklinde cevap verenlerin oranının %62,8 gibi yüksek bir oranda çıkması dikkat çekicidir.

KB6 ifadesine katılanların oranı %9,3, katılmayanların oranı ise %10,8'dir. KB6 ifadesine fikrim yok şeklinde cevap verenlerin oranı yine %79,9 gibi yüksek bir orandadır.

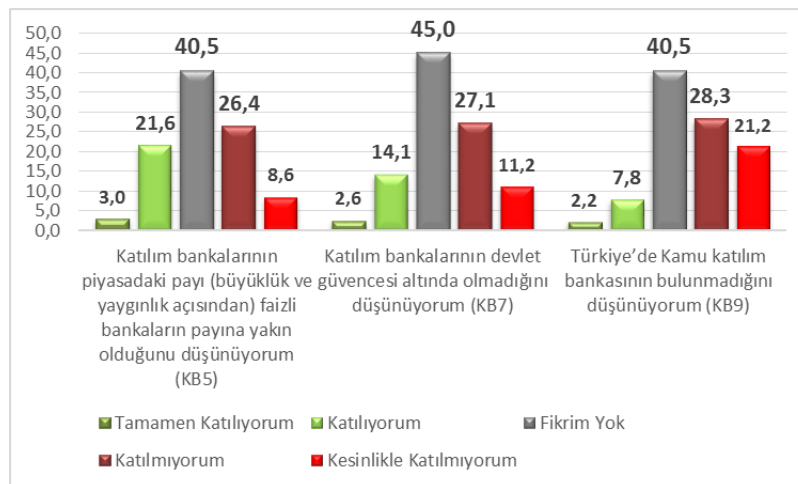
Murabaha finansmanı ile ilgili verilen ifadelerin her birine doğru bir şekilde cevap verenlerin oranlarının ortalaması %30,6, yanlış bir şekilde cevap verenlerin oranlarının ortalaması %13,5, fikrim yok şeklinde cevap verenlerin oranlarının ortalaması ise %55,8'dir. Bu sonuca binaen katılımcıların murabaha hakkındaki bilgi düzeylerinin bir hayli düşük olduğu söylenebilir.

Grafik 10: Katılım Hesaplarına Dair Bilgi Düzeyi (%)

Katılım hesaplarıyla ilgili katılımcılara yöneltilen ifadelerin her birine doğru bir şekilde verilenlerin oranlarının ortalaması %36,5, yanlış bir şekilde cevap verenlerin oranlarının ortalaması %20,4, fikrim yok şeklinde cevap verenlerin oranlarının ortalaması ise %43'tür. Grafikten çıkan sonuçlara göre ilahiyat öğrencilerinin katılım hesaplarına dair bilgi düzeyleri de düşük seviyededir. Fikrim yok diyenlerin otamasının yüksek çıkması bu durumu teyit etmektedir.

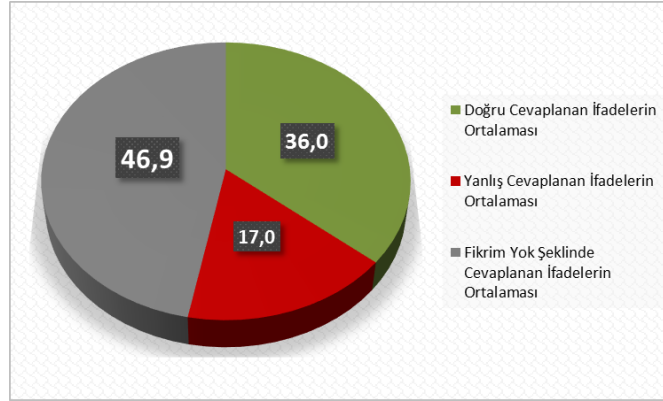
Grafik 11: Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Durumuna Dair Bilgi Düzeyi (%)

Katılım bankacılığının Türkiye'deki durumu ile ilgili katılımcılara yöneltilen ifadelerin her birine doğru bir şekilde verilenlerin oranlarının ortalaması %40,9, yanlış bir şekilde cevap verenlerin oranlarının

ortalaması %17,1, fikrim yok şeklinde cevap verenlerin oranlarının ortalaması ise %42'dir. Katılım bankalarının Türkiye'deki durumuyla alakalı ifadelerle doğru cevap verenlerin oranının murabaha ve katılım hesapları ile ilgili sorulara verilen doğru cevapların ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

Grafik 12: Katılımcıların Katılım Bankacılığı İle İlgili İfadelerle Verdikleri Cevapların Ortalaması (%)

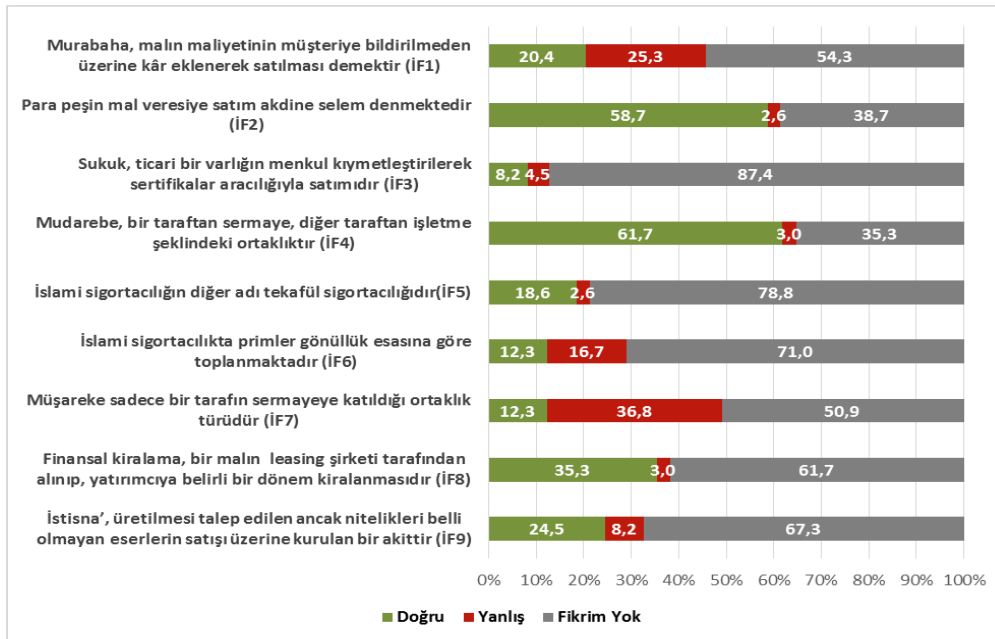

Bu bölümde yer alan 9 ifadeye doğru bir şekilde cevap verenlerin ortalaması %36, yanlış bir şekilde cevap verenlerin ortalaması %17, fikrim yok şeklinde cevap verenlerin ortalaması ise %46,9'dur. Katılım bankacılığı bilgi düzeyine dair katılımcıların cevapları değerlendirildiği hem murabaha hem katılım hesapları hem de Türkiye'deki durum hakkında ilahiyat öğrencilerinin bilgi düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Her grupta "Fikrim Yok" seçeneğini işaretleyenlerin oranının diğer seçeneklere nazaran yüksek çıkması da bu durumun göstergesidir.

4.6. Katılımcıların İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeylerine Dair Bulgular

Bu bölümde ilahiyat öğrencilerine İslami finansın en temel ürünlerine dair bir takım ifadeler yöneltilmiş ve bu ifadeleri "Doğru", "Yanlış" ve "Fikrim Yok" seçeneklerinden birini seçerek cevaplamaları istenmiştir.

Grafik 13: İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi (%)³

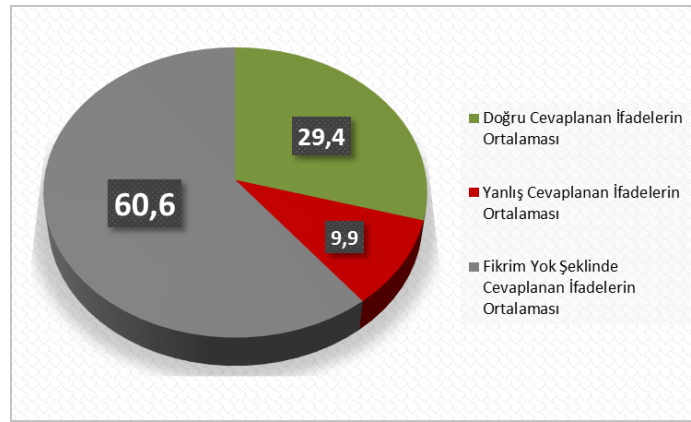
³ Cronbach Alpha katsayısı 0,779'dur. Bu anlamda katılımcıların temel finans ve ekonomi bilgileriyle ilgili cevaplarının iç tutarlılığına sahip olduğu belirtilebilir.

Grafikten anlaşıldığı üzere İF2 ve İF3 ifadeleri hariç diğer ifadelere verilen cevaplarda en yüksek oranda verilen cevap “Fikrim Yok” şeklindedir. Bu durum katılımcıların İslami finans ürünleri hakkındaki bilgi düzeylerinin bir hayli düşük olduğunu göstermektedir.

İF2 ifadesine katılımcıların %58,7’si, İF3 ifadesine ise %61,7’si doğru bir şekilde cevap vermiştir. Bununla beraber katılımcıların İF6 ve İF9 ifadeleri hariç bütün ifadelere daha yüksek oranda doğru bir şekilde cevap verdikleri tespit edilmiştir. İF1 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %25,3, İF3 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %8,2, İF5 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %18,6, İF7 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %36,8, İF8 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %35,3’tür. İF6 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %12,3 iken yanlış cevap verenlerin oranı 16,7, İF9 ifadesine doğru cevap verenlerin oranı %8,2 iken yanlış cevap verenlerin oranı %24,5’tir.

Katılımcıların en az bilgi sahibi oldukları İslami finans ürünleri sırasıyla sukuk, İslami sigortacılık, İstisna akdi, finansal kiralama, murabaha, müşareke, selem ve mudarebedir.

Grafik 14: Katılımcıların İslami Finans Ürünleri İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Ortalaması (%)

Katılımcılar tarafından İslami finans ürünleri ile ilgili ifadelerden doğru bir şekilde cevaplananların ortalaması %29,4, yanlış bir şekilde cevaplananların ortalaması %9,9, fikrim yok şeklinde cevaplananların ortalaması ise %60,6’dır. Bu durum da ilahiyat öğrencilerinin İslami finans ürünleri bilgi düzeylerinin çok düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarlıklarının ölçülmeye çalışılan bu araştırmada öğrencilere finans okuryazarlığı ilgili sorular sorulmuştur. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar analiz edildiğinde İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarı olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılar temel finans ve ekonomi ile ilgili kendilerine yöneltilen ifadelere %67,4 ortalama ile doğru cevap vermişlerdir. Bu durum çalışmanın hipotezlerinden biri olan “İlahiyat öğrencilerinin temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi düşüktür” hipotezinin reddedilemediğini göstermektedir. Yani ilahiyat öğrencilerinin temel finans ve ekonomi bilgi düzeyleri orta seviyededir.

Katılımcılar İslami finansın temel esasları ile ilgili sorulara ortalama olarak %51,6 oranında doğru cevap vermişlerdir. Yanlış cevapların ortalaması %25,8, fikrim yok şeklindeki cevapların ortalaması ise %22,7’dir. Bu sonuç “İlahiyat öğrencilerinin İslami finansın temel prensipleri hakkındaki bilgi düzeyleri düşüktür” hipotezini doğrulamaktadır. Katılımcıların hemen hemen yarısının kendilerine yöneltilen soruya doğru cevap verememesi bu durumun göstergesidir.

Katılım bankacılığı ile ilgili ifadelere katılımcıların doğru bir şekilde cevap verenlerin ortalaması %36, yanlış bir şekilde cevap verenlerin ortalaması %17, fikrim yok şeklinde cevap verenlerin ortalaması ise %46,9’dur. Bu durum “İlahiyat öğrencilerinin katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi düşüktür” hipotezini doğrulamaktadır.

İslami finans ürünleri ile ilgili ifadelerden katılımcılar tarafından doğru bir şekilde cevaplananlarının ortalaması %29,4, fikrim yok şeklinde cevaplananların ortalaması ise %60,6'dır. Bu sonuç "Katılımcıların İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyleri Düşüktür" hipotezini doğrulamaktadır.

İslam iktisadı ile ilgili her hangi bir (ders, seminer, konferans, kongre vb.) etkinliğe katılan öğrencilerin, İslami finans okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu da çalışmanın son hipotezinin doğrulanamadığını göstermektedir.

İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin bir hayli düşük olduğunu söylemek mümkündür. İlahiyat öğrencileri İslami finansın müşterisi veya potansiyel müşterisi durumundadır. Bu öğrencilerin sektöre karşı okuryazarlık seviyesinin düşük olması üzerinde düşülmesi gereken bir durumdur. İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeyinin artırılması için ilahiyat fakültelerinde İslami finans ile ilgili derslerin verilmesi, seminerlerin düzenlenmesi, sektörde yer alan kişilerin konferans vermesi önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akın, Cihangir. 1986. *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayhan Yayınları.
- Alkaya, Aylin, ve İbrahim Yağlı. 2015. "Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir". *Journal of International Social Research* 8(40): 585-99.
- Asutay, Mehmet. 2014. "İslam Ekonomisine Ekonomi Politik Bir Yaklaşım". İçinde *İslam Ekonomisi Tanım ve Metodoloji Üzerine Tartışmalar*, ed. Sercan Karadoğan. İstanbul: Askon, 141-66.
- Bayram, S. S. 2014. "Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama". *Business & Management Studies: An International Journal*, 2(2), 105-135.
- Biçer, E. Baha, ve Fatih Altan. 2016. "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20(4): 1501-17.
- Coşkun, Selin. 2016. "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5(7): 2247-58. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/226744> (21 Nisan 2017).
- Çam, A. Veli, ve Abdulkadir Barut. 2015. "Finansal Okuryazarlık Düzeyi Ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma". *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi* 4(7): 63-72.
- Çam, Handan, ve A. Veli Çam. 2016. "Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma". *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi* 1(3): 98-105.
- Dilek, Serkan, Orhan Küçük, ve Ali Eleren. 2016. "Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5(7): 1865-78.
- Elmas, Bekir, ve Hakan Yılmaz. 2016. "Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma". *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi: 116-39*.
- Er, Bünyamin, Mesut Mutlu, ve Y. Emre Şahin. 2015. "Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans okuryazarlığı üzerine Bir Araştırma". İçinde *International Congress on Islamic Economics and Finance*, , 5-24.
- Er, Fikret, Fatih Temizel, Ali Özdemir, ve Harun Sönmez. 2014. "Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: 113-25.

- Ergün, Bahadır, Arzu Şahin, ve Erhan Ergin. 2014. "Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7(34): 847–64.
- Eskici, Y. 2014. "Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri". Adnan Menderes Üniversitesi, (Yayınlanmamış YL Tezi).
- Gutnu, M. Murat, ve Mehmet Cihangir. 2015. "Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10(3): 414–24.
- Kılıç, Yunus, H Ali Ata, ve İbrahim H Seyrek. 2015. "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma". *Journal of Accounting & Finance* (Nisan): 129–50.
- Öztürk, Elvan, ve Yusuf Demir. 2015. "Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*: 113–34.
- Şamiloğlu, Famil, Y. Emre Kahraman, ve Haşim Bağcı. 2016. "Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* (16): 308–18.
- Temizel, Fatih, ve Fatih Bayram. 2011. "Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 12(1): 73–86.
- Tunç, Hüseyin. 2010. *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. 8. baskı İstanbul: Nesil Yayınları.
- Ünal, Seyfettin, Y. Selim Düğer, ve Cevat Söylemez. 2015. "Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı MYO Örneği". *Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 10(1): 31–52.
- Yılmaz, Veysel, Tuncay, Merve. 2012. "Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi:Türkiye Örneği". *Journal of Chemical Information and Modeling*, 26(3–4), 345–363.
- Zerka, M. Ahmet, ve A. Muhammed Abdulaziz En-Neccar. 2011. *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*. İstanbul: İz Yayıncılık.